

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นการศึกษาเกี่ยวกับดนตรีไทยในเชิงมานุษยวิทยา โดยศึกษาถึงลักษณะ และวิธีการที่วัฒนธรรมดนตรีไทยดำรงอยู่ในสังคมปัจจุบัน ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของบริบททางสังคม วิธีการศึกษาได้แก่ การเลือก กลุ่มนักดนตรีไทยที่ยังคงดำเนินกิจกรรมทางดนตรีไทยสืบต่อกับบรรพบุรุษของตน อยู่ในปัจจุบันสองกลุ่ม คือ สกุลพาทยโกศล และ สกุลศิลปบรรเลง มาศึกษา เปรียบเทียบการสืบทอดวัฒนธรรมดนตรีไทยของกลุ่มคนในสกุลทั้งสอง

จากการสำรวจลักษณะของ "วัฒนธรรมดนตรีไทย" ของแต่ละสกุล โดยพิจารณาเปรียบเทียบจากประเด็นหลัก ๓ ประเด็น คือ การจัดองค์กร ทางดนตรี ลักษณะทางดนตรี และพิธีกรรมและโลกทัศน์ด้านดนตรีไทย พบว่า ในส่วนของการจัดองค์กรทางดนตรี สองตระกูลมีความแตกต่างกันอย่างชัดเจน พาทยโกศลเป็นองค์กรลักษณะบ้านนิพนพาทย์ คือ มีวงดนตรีที่ประกอบด้วยสมาชิก ภายในบ้าน รับบรรเลงตามวัดและงานบ้านเพื่อหารายได้ ส่วนศิลปบรรเลง อยู่ในรูปของมูลนิธิหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ประกอบกิจกรรม ด้านการอนุรักษ์ และเผยแพร่ดนตรีไทย งานสำคัญของมูลนิธิฯ ได้แก่ การเปิด สอนดนตรีไทยให้แก่บุคคลทั่วไป จากการจัดองค์กรคนละลักษณะพบว่า พาทยโกศลนั้นทำกิจกรรมโดยมีคนเข้าร่วมจำนวนจำกัด เฉพาะนักดนตรีในกลุ่ม ที่มีความสัมพันธ์ทางเครือญาติ และความสำนึกส่วนตัวที่ค่อนข้างใกล้ชิด ทั้งยัง เป็นการทํางานดนตรีไทยอยู่ในบทบาทเดิม คือ การบรรเลงประกอบในพิธีกรรม เป็นหลัก ในขณะที่ศิลปบรรเลง ขยายขอบเขตกิจกรรมดนตรีของตนออกสู่ สาธารณะ เปิดโอกาสให้บุคคลนอกกลุ่มเข้ามีส่วนร่วม โดยนำเสนอดนตรีไทย ให้แก่ชีวิตคนในส่วนที่ต่างไปจากเดิม คือ ในฐานะเป็นงานอดิเรกหรือกิจกรรม พิเศษ

ทางด้านรูปแบบและลักษณะของดนตรีนั้น ทั้งสองสกุลมีความแตกต่างกัน คลังวิชาความรู้ทางดนตรีที่นำมาใช้ในปัจจุบัน และกระบวนการถ่ายทอดวิชา พาทยโกศลนั้น จะใช้วิชาความรู้ทางปี่พาทย์ และใช้เพลงประเภทที่มีความหมาย

หรือมีความเกี่ยวข้องกับพิธีกรรม ซึ่งทั้งวิชาและเพลงการประเพณีนี้จะถ่ายทอด
แก่กันด้วยการบอกเล่าตามประเพณีปฏิบัติในวัฒนธรรมดนตรีไทย ส่วนศิลปบรรเลง
ได้นำวิชาการด้านเครื่องสายมาใช้เป็นหลักในการสอน เพลงที่ใช้ไม่มีข้อกำหนด
เช่นพิธีกรรม จึงมีอิสระที่จะเลือกเพลงให้เหมาะสมกับระดับการเรียนรู้ และฝีมือ
ของผู้เรียน และยังมีการพัฒนาวิธีการถ่ายทอดวิชาเพื่อช่วยในการเรียนรู้แก่ผู้เรียน
ด้วยณ อาทิ การพัฒนาระบบการบันทึกดนตรี และการสร้างสื่อการสอนด้วย
เทคโนโลยีที่ทันสมัย

การศึกษาเปรียบเทียบด้านพิธีกรรมและโลกทัศน์นั้นได้เน้นที่พิธีไหว้ครู
ซึ่งเป็นพิธีกรรมสำคัญของนักดนตรีไทย เป็นที่แสดงออกถึงโลกทัศน์ของแต่ละสกุล
ที่มีต่อการดนตรีของตน รูปแบบ ขั้นตอน และบรรยากาศของพิธีของทั้งสองสกุล
แสดงออกถึงโลกทัศน์ที่แตกต่างกัน พิธีของพาทย์โกสัลจะเต็มไปด้วยสัญลักษณ์ซึ่ง
จะสามารถสื่อความหมายเฉพาะคนภายในกลุ่ม ขณะที่พิธีของศิลปบรรเลงปรากฏ
ความขะขามที่จะอธิบายสัญลักษณ์ที่เกิดขึ้นให้บุคคลภายนอกได้รับรู้และเข้าใจ

การสืบทอดวัฒนธรรมดนตรีไทยของสกุลพาทย์โกสัล และ สกุล
ศิลปบรรเลง เป็นไปในแนวทางที่แตกต่างกัน พาทย์โกสัลนั้นสืบทอดวัฒนธรรม
ดนตรีของตนโดยพยายามรักษาไว้ให้คงรูปแบบเดิมอย่างที่สุด ไม่ว่าจะเป็นรูปแบบ
ขององค์กร, การทำงาน, เพลงที่ใช้การถ่ายทอดวิชา หรือประกอบพิธีกรรม
โดยไม่พยายามที่จะปรับเปลี่ยนตัวเองไปตามเงื่อนไขของบริบททางสังคม
ในขณะที่ศิลปบรรเลงนั้น ตระหนักถึงความเปลี่ยนแปลงของบริบททางสังคมและ
พยายามปรับเปลี่ยนตัวเองเพื่อตอบรับเงื่อนไขทางสังคมอย่างเห็นได้ชัดเจนกว่า